

Σωματική έκφραση, πολιτισμός και εκπαίδευση

Ενότητα 2: Το αντικείμενο μελέτης των
Πολιτισμικών Σπουδών του Σώματος (ΠΣΣ)

Βασιλική Ρήγα

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η.

Σκοποί ενότητας

-
- Να γνωρίσετε το αντικείμενο μελέτης του νέου επιστημονικού κλάδου σπουδών «ΠΣΣ»
  - Να αποκτήσετε ολοκληρωμένη εικόνα για τις θεωρητικές επιρροές που οδήγησαν στη δημιουργία του νέου επιστημονικού κλάδου σπουδών ως ευκρινούς οριοθετημένου γνωστικού αντικειμένου
  - Να κατανοήσετε τη διαδικασία προς τη δημιουργία ενός θεωρητικού πλαισίου των ΠΣΣ

Το αντικείμενο μελέτης των ΠΣΣ

-
- Πολιτισμικές σπουδές του σώματος (ΠΣΣ) (αγγλικά body culture/ physical culture, γαλλικά culture physique, γερμανικά Körperkultur, δανικά kropskultur)
  - Αρχικά συμβόλιζε μία εναλλακτική πρακτική (1900), σήμερα έχει γίνει γνωστικό αντικείμενο που περιγράφει τις ΠΣΣ στον πληθυντικό (γιατί η ανθρώπινη ζωή έχει ποικιλία και διαφορές, συγκρούσεις και αντιφάσεις)
  - Μεθοδολογία = συγκριτική προσέγγιση της ετερότητας (μεταξύ κοινωνιών και μέσα σε μια δεδομένη κοινωνία)
  - Περιγράφουν και συγκρίνουν τις διάφορες **σωματικές πρακτικές** στο ευρύτερο πλαίσιο του πολιτισμού και της κοινωνίας
  - Μελετούν τις αλλαγές της κίνησης στο χρόνο και στο χώρο, την ενέργεια της κίνησης, τις διαπροσωπικές σχέσεις αμφισβητώντας την καθιερωμένη ιστορία και την κοινωνιολογία

Το αντικείμενο μελέτης των ΠΣΣ

- Οι **σωματικές πρακτικές** αποκαλύπτουν τις εσωτερικές εντάσεις και τις αντιφάσεις μιας δεδομένης κοινωνίας αλλά και την πολιτισμική διαφορετικότητα
- Αναλύουν τον πολιτισμό και την κοινωνία με βάση τη σωματική πρακτική των ανθρώπων
- Λαϊκός πολιτισμός, πανηγύρι-γλέντι, χορός, παιγνιώδεις δραστηριότητες, παιχνίδι, υπαίθριες δραστηριότητες, πάλη, καρναβάλι, λαϊκός αθλητισμός, φυσική αγωγή, παραδοσιακοί εορτασμοί, γυμνισμός, ρυθμική-εκφραστική γυμναστική, γιόγκα, body building, σεξουαλικότητα, μόδα, διακόσμηση των σωμάτων, μελέτες της ιατρικής, συνθήκες εργασίας, φύλο
- Χώροι γύμνασης (τμηματοποίηση/ διαστάσεις/ εγκαταστάσεις του χώρου του σπορ, υγιεινός καθαρισμός των χώρων κ.ά.)
- Χώρος (space) και τόπος (place)

Το αντικείμενο μελέτης των ΠΣΣ

- Φυσική αγωγή (πρακτική) $\neq$ ΠΣΣ (αντικείμενο θεωρητικής ανάλυσης)
- Βοήθησαν να εισαχθεί η επιστήμη του αθλητισμού στην ευρύτερη ιστορική και κοινωνιολογική συζήτηση
- Ποιες είναι οι ρίζες του αθλητισμού και της γυμναστικής; Με τι ασκούνταν στο παρελθόν;
- Παιχνίδια, ασκήσεις ευγενών, διαγωνισμοί, πανηγυρικές εκδηλώσεις-φεστιβάλ
- Ο αθλητισμός ως ένα νέο είδος καλλιέργειας του σώματος προέκυψε από τις κοινωνικές αλλαγές του 18^ο-19^ο αιώνα
- Στο μαζικό αθλητισμό το σύγχρονο εκπολιτισμένο σώμα διορθώνεται, εκπαιδεύεται, επιβάλλοντάς του κανόνες, προκειμένου οι άνθρωποι να είναι ενσωματωμένοι στην κοινωνία

Το αντικείμενο μελέτης των ΠΣΣ

- Βαθύτερη κατανόηση της Βιομηχανικής Επανάστασης
- Παραγωγή – αποτελέσματα - μετρήσεις - ποσοτικοποίηση επιδόσεων
- Τριαδική αντίθεση: ο αθλητισμός για το επίτευγμα, ο μαζικός αθλητισμός, οι γιορτές-ο χορός-τα παιχνίδια (λογική της αγοράς, του κράτους, της κοινωνίας)
- Life reform, πολιτιστική οικολογία, πράσινη πολιτική, επιστροφή στη φύση, γυμνισμός, οικολογικά κινήματα, απελευθέρωση, αντιπολίτευση
- Μέσα από τις σωματικές πρακτικές (εικονικούς αγώνες, καρναβάλι και γέλιο), οι άνθρωποι αμφισβήτησαν την ελίτ και ανέπτυξαν την (ταξική) ταυτότητά τους. Το σώμα σε κίνηση είναι ένας δείκτης της ταυτότητας, όπως το όνομά και η ιστορία της ζωής ενός ατόμου

Το αντικείμενο μελέτης των ΠΣΣ

-
- Νέες έννοιες: το σχήμα του σώματος και η εικόνα του σώματος, η διακόσμηση και το ντύσιμο, το τατουάζ και η χειρουργική επέμβαση ομορφιάς, η εμπορευματοποίηση του σώματος
  - Νέες έννοιες: υγεία και ασθένεια, φροντίδα και υγιεινή, εναλλακτικές πρακτικές/ ιατρική, παχυσαρκία και διατροφή, βιολογικά προϊόντα...
  - Νέες πρακτικές: η ινδική γιόγκα, οι Αφρικανικοί χοροί, η αφρο-βραζιλιάνικη *capoeira* συνέβαλαν στην «εξωτικοποίηση των Δυτικών πολιτισμών του σώματος»
  - Οι νέες σωματικές πρακτικές οδήγησαν σε κρίσιμα ερωτήματα σχετικά με το δυτικό-αποικιακό εθνοκεντρισμό των ολυμπιακών αγώνων
  - Στον κόσμο της καπιταλιστικής παραγωγής και αποξένωσης το **στατικό σώμα** τραβάει την προσοχή, ενώ το **δυναμικό σώμα** (εν κινήσει) και το σώμα ως ένας χώρος δυναμικής αλληλεπίδρασης μεταξύ των ανθρώπων παραμελείται

Το αντικείμενο μελέτης των ΠΣΣ

ιστορική αναδρομή

- Φιλόσοφοι, ιστορικοί, κοινωνιολόγοι, ανθρωπολόγοι, εκπαιδευτικοί (φυσικής αγωγής), γιατροί
- 1900 Life reform (αλλαγή στην ένδυση, στη διατροφή, στην αισθητική εμφάνιση του σώματος, χρώμα δέρματος, γυμνισμός, ρυθμική-εκφραστική γυμναστική, γιόγκα, body building)
- Οι πρώτες μελέτες για τις κινήσεις του σώματος (Marcel Mauss, 1934)
- Ρώσικος σοσιαλισμός (fiskultura ως εναλλακτική λύση στον αστικό αθλητισμό)
- Ο σταλινισμός έβαλε δύο αντιφατικούς όρους μαζί «αθλητισμός και σπουδές του σώματος»
- Το κίνημα του 1968 επέκρινε ξανά τον αθλητισμό
- 1970-80 οι κοινωνικές επιστήμες αρχίζουν να ασχολούνται με το σώμα
- 1980 τα πρώτα κείμενα για την κοινωνιολογία του σώματος (νέοι τρόποι και νέες μορφές έκφρασης και λειτουργίας του ατόμου στις σύγχρονες κοινωνίες)

Το αντικείμενο μελέτης των ΠΣΣ

ιστορική αναδρομή

- Ο **David Émile Durkheim** (1858-1917, Γάλλος κοινωνιολόγος, κοινωνικός ψυχολόγος και φιλόσοφος) και οι θεωρίες του κοινωνικού κονστρουκτιβισμού
- Ο **Φρίντριχ Βίλχελμ Νίτσε** (1844-1900, Γερμανός φιλόσοφος, ποιητής, συνθέτης και φιλόλογος)
- Η **φροϋδική ψυχανάλυση**
- Ο **Norbert Elias** (1897-1990, Γερμανο-εβραίος κοινωνιολόγος)
- Η **σχολή της Φρανκφούρτης** (1920, συνεργασία Γερμανο-εβραίων κοινωνιολόγων που συνδύασαν τη μαρξιστική και φροϋδική προσέγγιση)
- Ο **Maurice Merleau-Ponty** (1908-1961, Γάλλος φαινομενολόγος φιλόσοφος)
- Ο **Michel Foucault** (1926-1984, Γάλλος φιλόσοφος, ιστορικός, κοινωνικός θεωρητικός, φιλόλογος και κριτικός λογοτεχνίας)
- Ο **Pierre Bourdieu** (1930-2002, Γάλλος κοινωνιολόγος, ανθρωπολόγος, φιλόσοφος και διάσημος διανοούμενος)
- Οι **Ιστορικές Μελέτες Συμπεριφοράς της Στουτγάρδης** (Historical behaviour studies, επικεντρώθηκαν από το 1971 στις χειρονομίες, τα γέλια, τις πολεμικές τέχνες, τον αθλητισμό και το χορό για να αναλύσουν τις αλλαγές της κοινωνίας και τις διαφορές μεταξύ των ευρωπαϊκών και μη ευρωπαϊκών πολιτισμών)
- Η **Mary Douglas** (1921-2007, Αγγλίδα κοινωνική ανθρωπολόγος)
- Οι **φεμινιστικές θεωρίες**

Το αντικείμενο μελέτης των ΠΣΣ

ιστορική αναδρομή

- 1980 η πρώτη ειδική Σχολή kropuskultur στη **Δανία** (Eichberg, Korsgaard, Vestergard, Nielsen): τοποθετήθηκε κριτικά απέναντι στις αθλητικές μελέτες, τη φυσική αγωγή και τον αθλητισμό. Είχε τις ρίζες της στη δανική δημοφιλή γυμναστική και σε εναλλακτικές πρακτικές κίνησης, όπως οι υπαίθριες δραστηριότητες, το παιχνίδι, ο χορός, ο διαλογισμός
- Ερευνητικά **σκανδιναβικά δίκτυα** (στη Φιλανδία η έννοια Ruumiinkulttuuri, με τους Sironen, Sparkes, Silvennoinen)
- 1987 ιδρύεται το **Institut International d'Anthropologie Corporelle** (IIAC): μελέτες των παραδοσιακών παιχνιδιών και αστικών σωματικών τεχνικών για την καλύτερη κατανόηση της προέλευσης των σπορ και τις σύγχρονες εφαρμογές (Jean-Jacques Barreau, Knut Dietrich, Horst Ehn, Henning Eichberg, Jørn Hansen, Jørn Møller, Søren Nagbøl, Niels Kayser Nielsen, Jørgen Povlsen et Kirsten Roessler, John Bale, Jennifer Hargreaves, Jacques Defrance, Guy Jaouen et David Le Breton)
- Μετά το 2000 δημιουργήθηκαν **Ασιατικά δίκτυα έρευνας** και επιστημονικά περιοδικά (Ιαπωνία, Ταϊβάν, Κορέα)
- Το αυξημένο ενδιαφέρον για το σώμα στην ακαδημαϊκή έρευνα δεν είναι καθόλου αθώο...

Παράλληλα κείμενα

1. Μακρυνιώτη, Δ. (2004). *Τα όρια του σώματος. Διεπιστημονικές προσεγγίσεις* (Εισαγωγή). Αθήνα: Νήσος.
2. Sassatelli, R. (1999). Interaction Order and Beyond: A Field Analysis of Body Culture Within Fitness Gyms. *Body and Society*, 5(2-3): 227-248.
3. Roubal, P. (2003). Politics of Gymnastics: Mass Gymnastic Displays under Communism in Central and Eastern Europe. *Body and Society*, 9(2): 1-25.
4. Horne, J. (2000). Understanding Sport and Body Culture in Japan. *Body and Society*, 6(2): 73-86.

